

LLIBRES

Albert GIRONELLA I COLL
**Rutes pel Moianès des de Castellterçol
 a peu o en BTT.** Barcelona:
 Publicacions de l'Abadia de Montserrat,
 2006. 91 pp.

Ressenyat per Joan Capdevila i Oller

El llibre editat per Publicacions de l'Abadia de Montserrat que porta aquest títol s'ha presentat a Castellterçol a mitjans del propassat mes d'octubre. Es tracta d'una publicació acurada, ben estructurada i molt ben documentada, gràcies a la qual l'excursionista o l'enamorat de la natura pot fer una colla de recorreguts degudament explicats i comentats de la mà del seu autor, Albert Gironella i Coll. Val a dir que l'edició ha comptat amb l'ajut de l'ajuntament de Castellterçol i n'ha fet la presentació del llibre el seu actual alcalde, Manel Vila.

L'obra s'estructura en una primera part, on s'expliquen els símbols cartogràfics emprats, per a entrar tot seguit a donar coneixement al lector de la guia que té a les mans. Després hi ha unes pàgines destinades a traçar unes pinzellades precises sobre el poble de Castellterçol i el Moianès en general. S'expliquen, doncs, els accidents geogràfics que conformen aquesta comarca, resseguint-ne l'orografia, clima, rieres i torrents, vegetació i personalitat pròpia, remarcant la seva proximitat enraonada a l'àrea metropolitana de Barcelona. Un mapa general que

té com a centre Castellterçol, com no podia ser altrament, ens situa en els quatre punts cardinals del terme i d'un cop d'ull hom pot veure els vuit itineraris que s'expliquen al llarg del prop de centenar de pàgines del llibre.

En cada itinerari el caminant hi té alguns punts d'interès o referència, ja siguin llocs geogràfics, antigues masies, boscos, indrets o ermites amagades. Cada itinerari té la seva fitxa pràctica on s'especifiquen dades d'interès, tals com el temps que caldrà emprar, les distàncies, fonts, dificultat i llocs i punts d'interès que hom pot visitar en el seu recorregut. Un perfil topogràfic, alguna fotografia, el mapa de ruta i els temps parcials amb la descripció de cada ruta, completen cadascun dels itineraris que hom troba explicats molt detalladament. Es veu a la primera ullada que l'autor del llibre coneix i ha trepitjat els camins que porten a diferents indrets del terme de Castellterçol.

De la mà del llibre, doncs, hom podrà conèixer de manera força pedagògica els indrets de Castellterçol a Castellcir, passant per la construcció troglodita d'Esplugues, una de les cases més emblemàtiques de Castellcir, conèixer una mica més Castellcir i Sant Quirze anant pels camins de bosc, visitar el castell de Castellcir, rebatejat popularment com de la Popa per la seva forma peculiar, arribar-se fins a Collsuspina i veure una petita fageda i l'església de Santa Coloma amb els seus roures centenaris, i encara visitar algunes de les més antigues masies del terme de Castellterçol amb un historial ric al llarg dels segles, com la masia de Sant Llogari, l'ermita de Sant Julià d'Uixols o les cases del Vilet, Pedrós, Vilanova o la Closella.

Convé afegir que Albert Gironella ha fet un treball molt ben estructurat i que de ben segur li agrairan tots aquells que estimen de veritat l'altiplà del Moianès, zona privilegiada de la Catalunya interior.

Enric GRANELL i Antoni RAMON

**Lluís Domènech i Montaner:
viatge per l'arquitectura romànica.**

Barcelona: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya,
2006. 336 pp.

Ressenyat per Josep Galobart i Soler

La figura de l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner (Barcelona, 1847-1923) és ben coneguda en els seus vessants d'arquitecte modernista, de pedagog de l'arquitectura o de polític catalanista. La publicació d'aquest interessant volum ens el mostra com a descobridor del romànic català,

avantçant-se al també arquitecte i polític Josep Puig i Cadafalch, considerat fins ara com el primer estudiós del romànic català. En aquest llibre es publiquen els dietaris o quaderns de viatges, fixes, croquis i plànols dels monuments, així com fotografies fetes pel mateix Lluís Domènech i Montaner.

Aquest conjunt de materials, més els encara inèdits, havien de servir per a l'elaboració d'una monografia sobre el romànic català, la primera sobre el que s'ha anomenat l'art nacional català. En darrer terme, amb aquest estudi, Domènech i Montaner pretenia posar les bases històriques per a poder respondre a la seva recerca arquitectònica i ideològica expressada en l'article «En busca de una arquitectura nacional» publicat a *La Renaixensa* l'any 1878. Els materials editats en aquest volum han servit de base per a muntar la interessant exposició que el Museu Nacional d'Art de Catalunya ha dedicat a Lluís Domènech i Montaner amb el títol *Domènech i Montaner i la descoberta del romànic*.

Entre els materials publicats en aquest volum només trobem referència a un monument del Moianès: el monestir de Santa Maria de l'Estany (pp. 240-245). Lluís Domènech i Montaner descriu l'estat dels edificis del monestir analitzant-los en dos apartats: l'església i el claustre. Pel que fa a l'església, remarca la supressió dels dos absis laterals, l'estructura del cimbori que sosté el campanar. Lamenta la transformació barroca de l'església feta en el segle XVII i principis del XVIII, que qualifica «de molt poch carácter». Deixa constància, només, d'un element decoratiu de l'església, «la finestra posterior central del absis», ja que la carcassa barroca no li permeté gaudir de les bases i dels capitells dels pilars de la volta del presbiteri o de la decoració de les impostes dels pilars de la nau. Lluís Domènech i Montaner afirma que la «pessa realment interessant» és el claustre. Tot remarcant que «està fet per tenir sostres de fusta en las galerias ja que se veuen encara... els premodos de pedra que sostingueren les vigues parederes», afegeix que «debia esser un sostre de vigues aparents ab tableros de fusta, policromats com els seus semblants... del claustre al Palau Santas Creus». De l'escultura dels capitells remarca que «no son dels mes ben executats entre'ls romànichs de Catalunya, pero indubtablement son entre tots els que mostran un esperit mes viu y variat y un concepte decoratiu mes lliure d'invenció y mes fétil en recursos». Remarca que el claustre de l'Estany «presenta una novetat sobre els demás romànichs catalans: les bases, [de les columnes dels capitells] de tradició corintia tota, tenen els corns de plinta ó clau apoyats ab garres ó grapes».

La majoria de les fotografies que il·lustren la descripció són fetes pel mateix arquitecte i d'una qualitat excel·lent. Caldrà estudiar més detalladament el fons dels «Arxius Domènech», donats per la família a l'Arxiu del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, per veure si entre la

resta de materials conservats hi ha més fotografies i referències al monestir de l'Estany o a altres monuments de la comarca del Moianès.

Xavier JUNCOSA (dir.)
**24 Hores de Moia 1981; 24 Hores de Moia 1982;
 24 de 25 (2002)** [Pel·lícula cinematogràfica].
 [Moia: Moto Club Moianès, 2006].
 1 DVD (30, 30, 73 min.)

Ressenyat per Jaume Clarà i Arisa

Xavier Juncosa, director de cinema i ex-president del Moto Club Moianès, és el guionista i director de les tres pel·lícules que es presenten en el DVD editat per l'entitat moianesa. Les dues primeres són dues filmacions històriques de les 24 Hores de Moia corresponents a les edicions de 1981 i 1982. La primera ofereix un discurs més clàssic de la prova motociclista, des que es dona la sortida fins a l'arribada, i és complementada per dues entrevistes de Joan Anfruns a Narcís Casas i Jordi Botella, especialment remarcable la primera en fer referència als costos econòmics que per als equips representa participar en una prova de la duresa de la moianesa, només compensada si es guanyava un dels premis remunerats econòmicament. La segona filmació, en canvi, consisteix en una barreja d'imatges de la prova i dels videoclips més exitosos del moment.

La part més interessant, si més no per a qui signa aquestes línies, és la tercera pel·lícula: el reportatge «24 de 25», subtítulat «converses amb 24 protagonistes de les 24 Hores de Moia al llarg de 25 edicions (1972-2002)». Joan Argemí, Ramon Forcada, Sebastià Petitbò, Ricard Pinet, Jaume Cirera, Josep Isern, Ramon Burés, Josep Figueras, Narcís Casas, Josep M. Pibernat, Ton Marsinyac, Pere Recasens, Lluís Graners, Pep Vila, Santi López, Sebastià Ubasart, Leandre Casas, Eusebi Graners, Alfons Ollé, Joan Anfruns, Josep Montràs, Marià Arissó, Jaume Codina i Ferran Llussà són entrevistats al voltant de la prova de resistència moianesa. Antics presidents i membres del Moto Club Moianès, corredors de diferents edicions, col·laboradors, federatius i els tres alcaldes moianesos del període analitzen l'evolució de la prova des de l'any 1972 fins al 2002.

En la pel·lícula apareixen diversos temes, de manera més destacada o més tangencial: el caràcter únic i innovador de la prova en el moment

del seu sorgiment, el suport que sempre ha tingut per part dels diversos consistoris moianesos, els efectes de la crisi de les fàbriques de motocicletes (Montesa, Bultaco, Ossa) al voltant de 1979 i les seves repercussions en la prova, la contractació dels equips belgues i el debat entre amateurisme i professionalització, els canvis generacionals que ha tingut l'entitat, els signes d'identitat catalanistes (que, pel que explica, varen impactar en el federatiu Santi López), la problemàtica al voltant dels circuits itinerants (ja que cap propietari no els hi volia més de quatre anys perquè no aconseguissin drets adquirits), el projecte i la creació del Circuit Verd amb els problemes amb els grups ecologistes només lleugerament apuntats...

El reportatge, que intercala amb les entrevistes filmacions històriques de diverses edicions, dona una àmplia visió sobre els trenta anys d'una entitat moianesa que, com bé comenta Ramon Forcada, en els seus orígens fou vista com una entitat de «camalluents», ja que la major part dels seus membres eren de famílies estiuejants o forànies. Però això canvià quan molts moianesos començaren a anar en moto i, llavors, en paraules de Lluís Graners, l'entitat serví per a unir més els diversos grups de joves.

En qualsevol cas, una interessant crònica d'una part de la vida associativa moianesa, nascuda a les darreries del franquisme i que ha arribat fins a l'actualitat amb una envejable vitalitat. En són una mostra els diversos relleus generacionals que ha tingut.

Josep Lluís M. PICANYOL,
Històries d'una pensió: preus barats i plats plens.
Barcelona: Barcanova, 2006. 262 pp.

Ressenyat per Jaume Clarà i Arisa

Amb *Històries d'una pensió*, Picanyol ens ofereix una obra literària que, a diferència de les que són habituals en ell, no té com a mitjà principal de comunicació el dibuix sinó el text. Carles Riera ho deixà ben especificat en definir l'obra amb l'expressió «Sense dibuixos, però molt ben dibuixat», en l'acte de presentació a Moià que tingué lloc el 9 d'abril del 2006 (intervenció reproduïda a *La Tosca*, maig 2006, pp. 18-20). També se n'ha fet ressò Joaquim Carbó en el programa de la Festa Major de

Castellterçol d'enguany. Carbó, des de la revista *Cavall Fort*, ha tingut molta relació amb el dibuixant moianès, i per això pot explicar de primera mà la «crisi d'imaginació» que va patir Picanyol l'any 2003 i que el portà a endinsar-se en el llibre que ressenyem.

Des del punt de vista de la nostra revista, *Històries d'una pensió* és un llibre important per dos motius. En primer lloc, i el més destacat, perquè és una obra autobiogràfica de Josep Lluís M. Picanyol, en què l'autor reviu els darrers anys de la seva infantesa i els primers de l'adolescència, entre els set i els catorze anys. O sigui entre 1948 i 1955. Són els anys en què la seva mare, Montserrat Picanyol, va regentar una pensió al carrer de les Joies de Moià, una pensió modesta –més modesta, és clar, que les fondes del Remei i de la Masia– caracteritzada pel lema que l'autor utilitza com a subtítol: «preus barats i plats plens».

La pensió estava situada en el mateix lloc on ja abans de la guerra la mare d'en Picanyol havia instal·lat una perruqueria, motiu pel qual era coneguda popularment com a Montserrat *Onduladora* (vegeu-ne una fotografia en el calendari *Us en recordeu?* corresponent a l'any 2005). El seu matrimoni, que al final resultà fracassat, motivà la conversió de l'establiment en sabateria. Fins que, una vegada el Sr. Martínez, com Picanyol anomenava el seu pare durant la infantesa, hagué abandonat la família deixant-los només els deutes –i després d'una temporada de treballar a la fàbrica, d'on resultà malalta–, Montserrat Picanyol muntà la pensió.

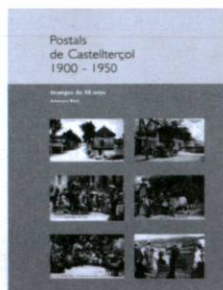
És en aquest context de família desestructurada i amb pocs recursos que transcorren set anys de la vida d'en Picanyol. Set anys en què passarà de la infantesa, vivint en un món de fantasia creat per la seva imaginació, al període més difícil de l'adolescència, en què haurà de triar el seu futur: i aquest, no cal dir-ho, s'encaminarà cap al món del còmic, o més ben dit, del que aleshores s'anomenaven historietes o «tebeos». Entremig, la relació amb molts dissenyadors de la pensió, alguns dels quals també influïren –o, si més no, permetrien expandir– en la futura carrera artística de Picanyol.

El llibre és, per tant, important perquè reflecteix en primera persona un període de la vida d'en Picanyol en què s'anà formant la seva vocació professional. En aquest sentit, l'obra acaba quan ell i la seva mare marxen a viure a Barcelona, on Picanyol podrà aprendre i dedicar-se professionalment a l'art del dibuix. Una decisió «valenta i arriscada» de la seva mare, com recorda Picanyol al final de l'obra. Sens dubte, *Històries d'una pensió* serà una obra útil per als futurs historiadors de l'obra gràfica de Picanyol. (Esperem també que aquestes memòries tinguin continuïtat; així, creiem, com Joaquim Carbó, que «la seva adaptació a la vida barcelonina també podria donar molt de joc»).

Els records autobiogràfics de Picanyol tenen també un segon interès, en aquest cas des del punt de vista memorialístic. Reflecteixen la vida diària, des de la perspectiva d'un infant, del Moià –i de la Catalunya rural en general– de finals de la dècada de 1940 i primera meitat de 1950. Una època en què les dificultats econòmiques de la postguerra encara es manifesten, si bé comencen a sorgir els primers símptomes de recuperació, una recuperació que serà més patent al final d'aquest període i que condicionarà la viabilitat econòmica de la mateixa pensió de Montserrat Picanyol, basada en uns preus molt barats però amb unes prestacions ja massa minses per al moment. La tipologia de dispesers més important, els que treballaven a Moià durant la setmana i no podien desplaçar-se cada dia a casa seva, anirà desapareixent amb la generalització dels mitjans de transport, o buscarà altres fondes moianeses, més cares però de més qualitat.

Treballadors de la construcció, de les carreteres, mestres, «viatgers, viatjants i visitants», veïns i veïnes... formen un mosaic –a vegades perfectament identificats, d'altres amb la identitat no revelada (un punt negatiu, des del nostre punt de vista)– d'una part del Moià de mig segle enrere. La pensió n'és el nucli central, però també l'escola i el carrer s'hi troben presents.

Una època molt propera a la guerra, en què la guerra era molt present, però en canvi, en què se'n parlava molt poc: «L'única persona a qui vaig sentir parlar de la guerra sense inhibicions ni embuts va ser la Narcisa», comenta Picanyol en el capítol que hi dedica –«Recordant i oblidant la guerra» (pp. 155-166)–. És aquest l'únic capítol de records que s'endinsen directament en el component «polític» de la història. Es recorden, entre altres episodis, alguns dels més coneguts del maquis (la mort d'un pagès del Rourell, detingut acusat de col·laborar-hi, i que es va trobar «penjat» a la presó del poble, o les accions del Quico Sabaté per la comarca) o el fet d'escoltar Ràdio Pirenaica. També deixa constància en aquest apartat dels records de la guerra transmesos per la seva mare, en què aquesta es revela contrària a la causa republicana, si bé d'una manera inseqüent i «esbojarrada», tal com li va indicar el membre del Comitè Local que havia estat objecte de les seves imitacions.

Assumpta RAFEL

Postals de Castellterçol, 1900-1950: imatges de 50 anys.

Barcelona: l'autora, 2006. 197 pp.

Ressenyat per Jaume Clarà i Arisa

Des de finals del segle XIX, Castellterçol es constituí en el principal centre d'estiueig de la comarca del Moianès. Fruit d'aquest fet se'n derivaren moltes conseqüències per a la vida de la població, entre les quals podríem citar la construcció de segones residències, algunes d'elles amb elements de caràcter modernista com els que esmenta Joan Capdevila en la ruta modernista publicada en el programa de la Festa Major d'aquest any, o bé la revalorització de la Dansa i el Ball del Ciri mercès a la intervenció de la poetessa Agnès Armengol.

El llibre que ressenyem és fruit d'una altra de les conseqüències de l'estiueig a Castellterçol: la proliferació de targetes postals que, des de finals del segle XIX, s'anà popularitzant arreu, en quantitats directament proporcionals a la demanda que n'hi havia. I aquesta demanda, lògicament, era causada en gran part per la població estiuejant o de visita en cada població.

Assumpta Rafel, col·leccionista i membre del Cercle Cartòfil de Catalunya, ha fet una gran obra. En primer lloc, per haver regirat mar i muntanya a la recerca d'aquelles imatges desconegudes, poc conegudes o molt conegudes però amb petites diferències gairebé només apreciables per als col·leccionistes de postals. Amb relativament pocs anys de treball, però amb una considerable inversió de temps i diners, ha aconseguit la que sens dubte és la millor col·lecció de cartes postals de la vila de Castellterçol. Ara, amb aquest llibre ens en presenta la part més interessant: la corresponent al període 1900-1950. Tota la segona part de l'obra constitueix el catàleg de les més de 600 postals, agrupades per sèries, segons el fotògraf i l'edició a la qual pertanyen, i ordenades cronològicament.

Però és d'agrair que Rafel no s'hagi limitat a aquesta tasca catalogadora, ja important per sí mateixa, sinó que hagi anat més enllà. Les postals són, a més d'una eina de comunicació interpersonal, un element propagandístic de primer ordre. Els fotògrafs i els editors (que podien ser o no la mateixa persona) reproduïen en les sèries de postals aquelles vistes de la població que els interessava més de mostrar: normalment les

zones del poble que havien estat objecte de reforma en els anys anteriors, o sigui la «modernitat»; però també aquells carrers típics, de tota la vida, que en donaven un caràcter «tradicional». Així, l'estudi introductor de la primera part, fruit del buidatge de la bibliografia històrica sobre Castellterçol, però sobretot de les actes municipals, fa un recorregut paral·lel entre les reformes urbanístiques i la construcció de nous edificis que té lloc a la vila durant la primera meitat del segle XX i les edicions cartòfiles que es van succeint durant aquest període.

La primera postal datada es remunta a 1904 i correspon a una sèrie d'imatges del fotògraf castellterçolenc Josep Gallés. Fins als anys vint se n'hi uniran d'altres, com el valencià Andrés Fabert, el sabadellenc Josep Obradors, els barcelonins Àngel Toldrà Viazo i Luciano Roisin o el moianès Salvador Renom. L'interès d'aquesta època es fixa en els edificis principals: el campanar, la Casa de Beneficència, la Capella de Sant Francesc, la Casa del Tint, la creu de terme de la Violeta, les cases Planella, Dou..., i fora del poble, el Castell de Sant Miquel, la Creu del Pujolet, el Vapor, Sant Julià d'Uixols, fonts i alguna casa de pagès. (Anotem aquí, com a curiositat, que igual que en la primera sèrie de postals de Moià, també de Josep Gallés i de voltants de 1904, hi és representada la Moretona, mas on residia l'aleshores alcalde, Dionís Morató, en la corresponent sèrie de Castellterçol hi ha l'Oller, el mas del també alcalde, Antoni Oller).

El període de 1921 a 1936, amb postals de L. Roisin, Joan Fruitós, Artigues i Just Renom, reflectirà, entre altres aspectes, el creixement de Castellterçol mitjançant les intervencions urbanístiques de Cebrià Calvet, Canuto, i la construcció de la plaça Major davant de can Prat de la Riba.

L'etapa final, de 1936 a 1950, artísticament més pobra, presenta els canvis en la zona de la Violeta, l'interior de l'església parroquial, els nous edificis del carrer de Ramon Albó i del passeig de la Riba, o la piscina de la Fàbrega.

Fora del creixement urbanístic, l'aspecte més representat, com no podia ser d'altra manera, és la Dansa de Castellterçol i el Ball del Ciri, normalment imatges que s'utilitzaven com a targetes postals si bé no formaven part pròpiament de cap sèrie. A l'hora de realitzar-ne la catalogació, Assumpta Rafel ha optat, encertadament, per donar aquesta tipologia de postals al final de cada un dels períodes en què ha dividit l'obra. Així, hom pot descobrir en l'apartat corresponent a la dècada de 1910 unes interessants imatges del tennis del Canuto, importants per a l'estudi de l'estiueig i de la pràctica esportiva que es desenvolupava paral·lelament.

Editat de manera impecable, el llibre constitueix ja un referent per a

l'edició d'obres cartòfiles d'abast geogràfic similar; una obra que s'afegeix a la bibliografia de catàlegs i llibres sobre postals que l'autora també ha recopilat per a l'ocasió.

Finalment, només volem comentar que el catàleg també reproduïx el revers d'algunes postals, en molts casos sense emplenar, però en d'altres escrit en el seu moment. Aquests reversos manuscrits poden constituir, en un futur, un punt de partença per a l'estudi sociològic i històric de les persones i les famílies que han constituït la base de l'estiueig castellerçolenc. Després de la realització d'aquesta important obra, Assumpta Rafel disposa de molt material per a emprendre un projecte d'aquest tipus: no dubtem que els seus resultats serien també d'un gran interès.

NOTÍCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Jaume Clarà i Arisa

Josep Galobart i Soler

M. Àngels Petit i Mendizàbal

Annals. Castellterçol: Casa-Museu Prat de la Riba. Núm. 22 (2006)

El volum aplega la conferència que havia de pronunciar a la Casa-Museu Prat de la Riba, el dia 1 d'agost del 2005, Albert Balcells i que per motius personals no pogué dictar. El seu títol és «Prat de la Riba i la història i en especial la de Catalunya». Balcells analitza l'obra històrica de Prat de la Riba i el paper que la història té en el pensament del polític. Després de constatar que Prat és fill del corrent historiogràfic del positivisme francès, en remarca i precisa la concreció en els seus postulats polítics. El Dr. Balcells acabà la conferència constatant l'actual «manca de relació entre coneixement històric i projecte nacional, mentre que remarcava la relació indubtable que existí entre cultura històrica i projecte polític en l'obra de Prat de la Riba». El segon text és la conferència que l'1 d'agost del 2005 féu Mercè Morales, conservadora del Museu d'Història de Catalunya, en substitució del Dr. Balcells, amb el títol: «L'herència política d'Enric Prat de la Riba: el primer combat per l'autonomia de Catalunya». L'autora remarca que la constitució, l'any 1914, de la Mancomunitat de Catalunya representà la creació del primer òrgan institucional representatiu de Catalunya després de la pèrdua de les institucions i les llibertats nacionals l'any 1714. La dinàmica iniciada amb la Mancomunitat portà Prat i el seu partit vers una idea i un pragmatisme autonomista que es concretà en el discurs de Francesc

Cambó al Congrés dels Diputats del 7 i 8 de juny de 1916. Hi plantejà, per primera vegada a les Corts Espanyoles, la sobirania de Catalunya i el desig d'una autonomia política. Una frase del discurs resumeix el pensament i posicionament català: «El problema català no és un problema administratiu, no és un problema únicament regionalista, sinó que és un problema nacionalista.» El comte de Romanones respongué amb vehemència que sobre aquest tema —el problema nacional— no era possible ni començar el diàleg. La Sra. Morales explicà com a partir de 1917 començà una lluita autonomista que culminà amb l'aprovació de l'Estatut de 1932. A més de la crònica de les activitats del Patronat de la Casa-Museu, en el volum es publiquen els textos guanyadors dels premis d'articles periodístics Prat de la Riba 2005, el guanyador del qual fou Jordi Casassas i Ymbert pel seu article «Un cop més Enric Prat de la Riba: la capacitat d'adaptar-se a les necessitats del país», publicat al diari *Avui* el dia 1 d'agost del 2005. Els dos accèssits premiaren, el primer, Jaume Pons per l'article «L'exemple de la Mancomunitat», publicat a *El Vallenc* el dia 2 de setembre del 2005, i l'altre, Jordi Martí i Grau per l'article «Benestar i sanitat avui», publicat al *Diari d'Igualada* el 9 de setembre del 2005. [JGS]

BERTRAN I ORIOLA, Manuel. **Obra poètica.** A cura de les seves filles Montserrat i Maria, David Jou, Josep Ruaix i Josep Ferret. Barcelona: Claret, 2006. 348 pp.

Àmplia selecció de l'obra poètica de Manuel Bertran i Oriola (Cardona, 1901 - Barcelona, 1976), poeta vinculat amb Moià, vila en la qual passà part de la guerra civil, ja que la seva muller i els seus fills s'hi havien refugiat. D'obra eminentment religiosa i espiritualista, David Jou considera, en l'estudi introductori, que la seva vigència actual ha estat perjudicada per «la minva de sentiment religiós en la societat actual i els canvis en l'expressió d'aquest fenomen» i per «el pes de la censura i el respecte per l'ortodòxia, que li feren frenar, segurament, moltes audàcies a què l'invitava la poesia». En relació amb Moià es publiquen els poemes «Jesús del calvari...» (Moià, 1941); «Tota reservada» (gener de 1937), dedicada a Concepció Alibés i Vilarrúbia i a la memòria del seu pare [Nazari Alibés, afusellat el 4 de novembre de 1936] i dels seus germans Josep Maria i Joaquim [afusellats el 5 de setembre de 1936]; «La mare se'm mor...» (Moià, febrer de 1938); «En la primera comunió de la meua filla Montserrat» (Moià, 14 d'agost de 1938), dedicat a Mn. Josep Guiteras; «En el traspàs del pare Francesc Sagrera, de les Escoles Pies de Moià» (març de 1940), dedicat a Ramon Rucabado; «Missa inacabada» (febrer de 1942), dedicat a Antoni Gassó i Buxó; «En la restauració del temple parroquial de Moià» (agost de 1946), i «Goigs a la Mare de Déu Assumpta de Moià» (1966). [JCA]

FERRER BALLESTER, M. Àngels; PLANS PLADEVALL, Rosa. «Jordi Sarri, arquitecte». *Ausa*, vol. XXII-156 (2005), pp. 237-264

Un any després del seu sobtat traspàs, que tingué lloc el 24 de maig del 2005, la revista *Ausa*, a la qual el finat estigué molt vinculat a través del Patronat d'Estudis Osonencs, ha dedicat un article a la figura de l'arquitecte moianès Jordi Sarri i Vilageliu. En sis apartats i un apèndix, que oscil·len entre la descripció científica i el component més intimista, es desgrana la personalitat de Sarri. El primer, el biografia com a nascut a Moià l'1 d'abril de 1935, fill de Pius Sarri i de Carme Vilageliu, treballadors del ram tèxtil, ell com a encarregat i ella com a esborradora. Estudia als Escolapis de Barcelona, d'on era professor un seu oncle, i en 1957, amb la vocació ja molt clara, es matricula a l'Escola d'Arquitectura, a Barcelona. Obté el títol l'any 1963 i l'any següent es casa amb Rosa Plans, moianesa resident a Barcelona (i coautora d'aquest article). El segon apartat és dedicat a l'exercici de la seva professió, primer des de Moià i després des de la ciutat de Vic. Bona part de la seva activitat professional la realitza en el seu despatx juntament amb l'aparellador Ferran Auguet. També exerceix com a arquitecte municipal, entre 1965 i 1976, de diversos municipis osonencs. En tercer lloc, l'article ens parla d'un dels aspectes fonamentals de la vida de Jordi Sarri, el seu activisme social i cultural, que es manifesta a través del Patronat de la Ciutat Antiga de Vic, el Patronat d'Estudis Osonencs, els Amics dels Museus, el Congrés de Cultura d'Osona, *El 9 Nou, Catalunya romànica*, la delegació del Col·legi d'Arquitectes d'Osona, l'Escola Andersen i, a Moià, el Patronat de la Casa-Museu Rafel Casanova, l'Hospital-Residència o el Cercle Artístic del Moianès. A Moià també havia participat, en els anys de la transició, en la comissió per a recol·locar en el seu pedestal l'estàtua de Rafel Casanova. Després de tractar dels seus viatges, on sempre era molt present el component artístic, el cinquè apartat de l'article se centra en l'ideari arquitectònic. La seva obra és qualificada com a «àmplia en quantitat i desigual en qualitat», «bàsicament utilitària i en cap moment descurada o pretensiosa», amb «voluntat per dignificar la zona, potser tant o més que el propi lluirment personal»: una arquitectura útil i de servei. Un dels camps en què va treballar fou la rehabilitació de monuments i edificis antics, on, segons les autores, «trobem el Jordi Sarri més genuí, aquell que admirava els mestres d'obres». Finalment, el darrer apartat és el més intimista de tots, en ser dedicat a ell com a persona. L'article es complementa amb un apèndix on s'inventaria l'obra de l'arquitecte, agrupada per zones geogràfiques. A Moià intervingué en el Pla Parcial de Cal Teixidor (1980), la planificació urbanística de la plaça de Catalunya (1990), l'Hospital-Residència (en diverses etapes), la remodelació de diverses parts de l'Escola Pia (1960, capella del noviciat; 1970, cobertura del pati interior del noviciat; 1977, adaptació per a escola de primària; aules de parvulari), diverses intervencions a l'església parroquial, reforma de Can Casanova (1990-1995); a la resta del

Moianès també fou present a Santa Maria d'Oló (parròquia) i a Castellterçol (intervencions al Castell, a Can Prat de la Riba i a l'església parroquial). Són seus habitatges de Calders, Castellterçol, Castellcir, l'Estany, Mojà i Santa Maria d'Oló. [JCA]

Festa major 2006, Castellterçol. Castellterçol: Ajuntament de Castellterçol, 2006

El programa de la festa major de Castellterçol, com és costum, conté diverses col·laboracions entre les quals creiem que cal deixar constància de les següents: «El Centenari de La nacionalitat catalana», de Josep M. Ainaud de Lasarte; «Els balls a la Barcelona del segle XIX» i «Envelat 1900», signats respectivament per Montse Malats Riera i Esbart Rosa d'Abril de Castellterçol; «Caminada Popular», pel Grup de Caminaires de Castellterçol; tres col·laboracions de Joan Capdevila, cronista de Castellterçol –«Modernisme: castellerçolencs notables, segles XIX i XX», «Fruita verda i VII» i «Modernisme», un itinerari que ressegueix tretze cases modernistes de Castellterçol–; «La Casa-Museu Prat de la Riba», signat per Joan Sagalés i Anglès; «Meditació íntima», de Salvador Roca i Vives, i, en darrer lloc, una visió personal de la figura del moianès Josep Lluís M. Picanyol, l'autor d'Ot el bruixot, en «Plats barats i plats plens», traçada per Joaquim Carbó. [JGS]

FRANCH-CLAPERS, Josep. **Josep Franch-Clapers.** [Barcelona]: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 2005. 15 pp.

Petit catàleg de l'exposició que l'Arxiu Nacional de Catalunya, dipositari de part del fons del pintor exiliat castellerçolenc, li dedicà amb motiu del seu norantè aniversari. Inclou una presentació a càrrec de Josep M. Sans Travé, director de l'Arxiu, i els epígrafs «L'èxode després de la derrota», de Josep Sánchez Cervelló, i «Josep Franch-Clapers, una trajectòria i una obra», de Roberto Forniés Alaiz. El catàleg reproduïx catorze obres de l'artista. [JCA]

GARCIA-PEY, Enric. **Castellcir: recull onomàstic.** Barcelona: Societat d'Onomàstica; Generalitat de Catalunya, Institut Cartogràfic de Catalunya, 2005. 152 pp. + 2 map.

Nova aportació a la toponímia del Moianès realitzada per Enric Garcia-Pey, de qui Carles Riera ja va ressenyar el volum corresponent a Granera (vegeu *Modilianum* 31, 2n semestre 2004, pp. 79-80). En la toponímia del terme de Castellcir se li poden fer les mateixes observacions metodològiques ja observades en l'obra anterior: falta de sistemàtica en les entrades, barreja de llenguatge i metallenguatge, traduccions

inadvertides i ultracorreccions. El mateix Garcia-Pey també és autor de *Toponomàstica de Sant Feliu de Codines: noms de lloc i de cases*, editat per l'Ajuntament de Sant Feliu de Codines l'any 2006, amb pròleg de Josep Ruaix. [JCA]

GOLAY, Laurent; EIDENBENZ, Céline; PANESE, Francesco. **Comment allumer un ville: Muma**. Lausanne: Art & Fiction, 2006. 79 pp.

Muma Soler, nascut a Barcelona però amb arrels moianeses, és un artista polifacètic: pintor, dibuixant, gravador... En aquesta obra es presenta una de les facetes per les quals és més conegut: la il·luminació de ciutats com a muntatge artístic efímer, que és qualificat per Laurent Golay com a «escultura social». Les seves instal·lacions han estat presents a Catalunya, França i Suïssa, país on resideix l'artista: «Encenguem Girona!» (2003), «Allumons Assens!» (2004), «Allumons Vallauris!» (2004), «Allumons Lausanne!» (31 juliol 2006), «Allumons Montmartre!» (2007, en projecte). Fotografies i dibuixos d'esbossos dels preparatius complementen els textos dels autors. [JCA]

MAS, Vicenç (dibuixos); ARÚS MOLINS, Ramon (rodolins). **Auca dels mil cent anys d'història de la vila de Castellterçol, 898-1998**. [Castellterçol]: Ajuntament de Castellterçol, 2006. [36] pp.

Encara que amb cert retard sobre la celebració dels mil cent anys de la vila de Castellterçol, s'ha publicat una auca en forma de llibre en què se sintetitzen els principals esdeveniments de la seva història. Els segles medievals hi ocupen una part important (vinyetes 1-17), en què es destaquen les primeres notícies documentals del castell i del terme, l'existència de l'església de Sant Fruitós i la seva sagrera o el pas al domini del monestir de l'Estany. Per l'època moderna (vinyetes 18-35) s'assenyalen l'arribada de població gascona, la redempció del domini de l'Estany, el nomenament com a carrer de Barcelona, l'època d'esplendor del gremi de paraires (l'aspecte més destacat de tota l'auca, amb les vinyetes 23-28 i 35), la indústria del glaç, la reforma de l'església i el possible origen de la Dansa i el Ball del Ciri. El discurs narratiu es descompensa, en canvi, en el segle XIX, només representat per dues escenes –la guerra del Francès (36) i la crisi econòmica (37)– i en el segle XX, amb onze vinyetes (38-48), en què es destaquen la mecanització de la indústria tèxtil, la figura d'Enric Prat de la Riba, el foment de l'estiueig per raons mèdiques (tres vinyetes, 41-43) i l'impuls constructor sorgit a partir de Cebrià Calvet (44-46), fet des del qual se salten diverses dècades fins a l'època actual, caracteritzada pel floriment del sector serveis a partir de les vacances i l'oci. [JCA]

PUIG I JOFRA, Enric; VILA I VICENS, Josep M. (dir.). **Cent anys de colònies de vacances a Catalunya (1893-1993)**. Barcelona: Mediterrània, 2005. 3 vols.

Obra molt documentada sobre els orígens i l'evolució de les colònies de vacances a Catalunya, des dels seus orígens a finals del segle XIX fins a l'any 1993. Pel que fa al Moianès, s'esmenten en el primer volum les colònies que la Lliga d'Higiene Escolar de Sabadell va fer a Castellterçol (torn de nens, de 1914 a 1925) i a Moià (torn de nenes, al Col·legi de les Germanes Carmelites, de 1914 a 1916); les que el Comitè de Colònies de l'Associació de Fabricants de Manresa organitzà l'any 1914 a l'Estany (per a nens) i a Monistrol de Calders (per a nenes), i les colònies municipals de Manresa fetes a Moià l'any 1931 en dues tandes (una per a nens i l'altra per a nenes). Una atenció especial es dona a la casa de colònies del Saiol, de Moià (vol. 2, pp. 329-332), amb informació proporcionada per Xavier Mas en una entrevista datada el 4 de maig de 1998. També es dediquen uns paràgrafs al Centre d'Educació Ambiental La Ruca, també a Moià (vol. 2, pp. 344-345). [JCA]

ROCA I SALLAS, Ramon. **P. Francesc Sagrera i Riera: escolapi, educador i contemplatiu**. Moià: l'autor, 2006. 38 pp.

Nova aproximació a la figura del P. Francesc Sagrera i Riera (Breda, 1901 - Moià, 1940), escolapi que té actualment la causa de beatificació en curs. L'obra és constituïda per vint-i-cinc apartats relativament breus escrits per Mn. Ramon Roca, deixeble seu durant dos anys a l'Escola Pia de Moià i persona encara més propera després, quan l'escolapi residí en el mas on vivia la família Roca i Sallas, el Molí del Perer, durant gairebé els tres anys de la guerra civil. El llibre està fet des del punt de vista d'una persona religiosa i amb l'objectiu de ressaltar els valors cristians del candidat a beat: «Pretenem només donar a conèixer, una vegada més, el P. Francesc Sagrera i Riera profund, prescindint del seu marc històric, el qual podria donar lloc a abundosa literatura que, fins i tot, podria resultar desvirtuadora d'allò que és essencial.» Per tant, el llibre no és tant una obra sobre el P. Sagrera com sobre la visió que del P. Sagrera té un antic deixeble sacerdot. [JCA]

TARTER I FONTS, Ramon. «**Josep Elias: eclesiàstic, músic i col·leccionista d'art**». *Taüll*. Secretariat Interdiocesà per a la Custòdia i Promoció de l'Art Sagrat de Catalunya. Núm. 17 (abril 2006), pp. 24-26.

Síntesi de les dades biogràfiques aportades ja abans per Ramon Tarter, juntament amb Anna Font i Gallaguet, i per Ramon Oranias en dos articles publicats a *Modilianum*, núm. 28 (juliol 2003). En ells es pogué establir la cronologia vital de l'eclesiàstic i organista Josep Elias

i Verdaguer, nascut a Moià l'any 1690 i mort a Madrid el 18 de febrer de 1771. L'article fa especial èmfasi en Josep Elias com a col·leccionista d'art, el fons del qual passà a formar part de la col·lecció del Cambril de l'església parroquial de Santa Maria de Moià i, les pintures que sobrevisqueren a les guerres civils dels segles XIX i XX, al fons del Museu de Moià. L'article és il·lustrat amb la reproducció de tres de les millors obres que es conserven: el *Sant Antoni de Pàdua*, de Francisco Camilo (1663), i dos quadres anònims, *Sant Sebastià* (s. XVII) i *Sant Isidre* (s. XVIII). [JCA]

TISSOUX, Hélène; FALGUERES, Christophe; BAHAIN, Jean-Jacques; ROSELL I ARDÈVOL, Jordi; CEBRIÀ, Artur; CARBONELL, Eudald; SERRAT, David. «**Datation par les séries de l'Uranium des occupations moustériennes de la grotte de Teixoneres (Moià, Province de Barcelone, Espagne)**». *Quaternaire*, 17 (1), pp. 27-33

Els treballs que s'han reprès a la cova de les Toixoneres comencen a donar fruits. Cal remarcar l'esforç realitzat per part de l'equip de recerca en la datació de les crostes estalagmítiques despreses en diferents moments cronològics i que segellen les ocupacions faunístiques i humanes de la cavitat. Aquest article tracta precisament dels resultats de datacions per Urani-Thori d'aquests espeleotemes. [MPM]

UBACH, Bartomeu M. «**80 anys de vida monàstica: el P. Adalbert M. Franquesa i Garròs (1908-2005)**». *Qüestions de vida cristiana*, núm. 221 (març 2006), pp. 101-125

Després del traspàs del P. Adalbert M. (Estanislau) Franquesa i Garròs, monjo de Montserrat, nascut a Moià el 18 de desembre de l'any 1908 i mort a Montserrat el dia 6 d'octubre de 2005, han estat publicades diverses notes necrològiques. Deixant de banda les publicades en la premsa diària o setmanal, cal fer esment de les aparegudes en revistes, com la moianesa *La Tosca* (núm. 651-652, octubre-novembre 2005, editorial i notícia biogràfica, pp. 45-46), o les montserratines: *Montserrat: butlletí del Santuari* (núm. 73, setembre-desembre 2005, pp. 5-11) i *Serra d'Or* (núm. 553, gener 2006, pp. 7-8). També ho féu la revista de pastoral litúrgica *Phase* (núm. 271, gener-febrer 2006, pp. 91-93), de la qual el P. Adalbert formava part del consell de redacció. Ara el monjo Bartomeu M. Ubach, col·laborador, deixeble i amic del P. Adalbert M. Franquesa, en un extens article de 25 pàgines, ens ofereix una visió de conjunt de la figura d'aquest moianès il·lustre. L'autor comença repassant la formació del P. Adalbert, a l'Escola Pia de Moià, a Montserrat, on ingressà l'any 1922, i als monestirs alemanys de Beuron i Maria Laach. A continuació estudia, detalladament i amb moltes dades

biogràfiques i bibliogràfiques, els tres aspectes que caracteritzaren la vida del P. Franquesa: a) La seva dedicació a la litúrgia, la seva formació, en aquest sentit, el seu treball com a membre de la Comissió Nacional de Litúrgia, la participació en el Concili Vaticà II com a consultor de l'episcopat espanyol i, encara, com a consultor del *Consilium* per a dur a bon terme l'aplicació de la Constitució sobre la Sagrada Litúrgia; b) El seu treball pastoral com a sagristà major del santuari de Montserrat, remarcant-ne, especialment, el fet de ser el promotor i un dels principals organitzadors de les Festes de l'Entronització de la Mare de Déu de Montserrat celebrades l'any 1947 i que representaren una fita per a intentar la reconciliació entre els catalans després de la guerra civil (1936-1939); c) La seva tasca ecumènica, desenvolupada bàsicament de l'any 1971 al 1983, com a superior de la comunitat monàstica de l'Institut Ecumènic de Jerusalem, fundat pel papa Pau VI per a aprofundir i estudiar les dificultats i diferències teològiques entre les diverses confessions cristianes sobre l'ecumenisme. L'article és de consulta obligada per a conèixer la vida i l'obra del P. Adalbert M. (Estanislau) Franquesa. [JGS]

URGELLÉS BERN, Antònia. ***Cuina a la Cultura. I, 1959-2006***. Moià: l'autora, 2006. [42] pp.

Recull de receptes de cuina que Antònia Urgellés ha preparat i mostrat públicament en les classes de cuina que ha realitzat a l'Institut de Cultura per a la Dona al llarg de més de quaranta anys. A part de la seva utilitat pràctica, el llibre és el reflex d'una activitat cultural que durant molts anys complí un paper important dins la societat moianesa. En l'acte de presentació, la filla de l'autora, Anna M. Molera, explica les circumstàncies en què, l'any 1959, Encarnació Picañol, muller de l'alcalde, Miquel Vilarrúbia, l'animà a fer les classes en substitució de la Sra. Fornell (vegeu-ne el parlament a *La Tosca*, juny 2006, pp. 15-17). [JCA]

VILAMALA SALVANS, Jordi. «**L'organització del territori diocesà: la divisió administrativa del bisbat de Vic i la seva evolució històrica**». *Ausa*, vol. XXII-156 (2005), pp. 137-191

L'autor fa un estudi sobre l'evolució de l'organització i la divisió administrativa del bisbat de Vic des del segle XIII fins als nostres dies. Comença explicant les diverses jurisdiccions de la diòcesi de Vic i l'evolució del seu funcionament administratiu fins avui. En una segona part se centra en l'estudi de l'evolució territorial de les diverses circumscripcions administratives, primer en deganats i després en arxiprestats. Des del segle XIII tenim notícia del deganat de Moià, que territorialment comprenia les parròquies del Moianès i part de les de la vall d'Artés. Amb la

reforma de l'any 1597, menys Artés i les parròquies de la vall d'Artés que passaren a Manresa, el deganat de Moià fou unit a l'oficialitat de Vic. Amb la nova organització feta en els anys 1854-1855, es creà l'arxiprestat de Moià, amb un àmbit territorial com el de l'antic deganat suprimit l'any 1597 i que comprenia Artés i les parròquies de la vall: Santa Maria d'Horta, Sant Joan d'Avinyó, Santa Maria i Sant Joan d'Oló. Aquestes parròquies, l'any 1945, juntament amb la de Sant Vicenç de Calders, passaren a formar part del nou arxiprestat d'Artés, anomenat Bages Nord. La reforma de l'any 1957 comportà la integració de les parròquies de Sant Llorenç Savall, Gallifa, Sant Feliu de Codines i Riells del Fai, pertanyents fins llavors el bisbat de Barcelona, a l'arxiprestat del Moianès, així com el retorn de la parròquia de Sant Vicenç de Calders. [JGS]